# TEMURIYLAR SULOLASINING MADANIY SIYOSATI

**Sulaymonova Nargiza Zokirovna**
Tarix fani o‘qituvchisi

Qabul qilindi: 24.10.2025
Ko‘rib chiqildi: 25.10.2025
Tasdiqlandi: 26.10.2025

**Kalit so‘zlar:**
Temuriylar, madaniy siyosat, ilm-fan, san’at, me’morchilik, adabiyot, diniy rivojlanish.

**Annotatsiya**. Temuriylar sulolasi davrida (1370–1507) madaniy siyosat mamlakat hayotining barcha sohalariga ta’sir ko‘rsatgan. Ushbu davrda ilm-fan, adabiyot, san’at va me’morchilik rivojlanib, davlatning siyosiy va ijtimoiy maqsadlariga xizmat qilgan. Amir Temur va avlodlari madaniy merosni mustahkamlash uchun ilm-fan markazlari, madrasalar, masjid va saroylar qurdirgan, shoirlar, olimlar va rassomlarga homiylik qilgan. Temuriylar madaniy siyosati O‘rta Osiyo va yaqin Sharq mintaqalarida madaniy rivojlanishning asosiy omili bo‘lgan.

**Ключевые слова:**
Тимуриды, культурная политика, наука, искусство, архитектура, литература, религиозное развитие.

**Аннотация**. В период династии Тимуридов (1370–1507) культурная политика оказывала влияние на все сферы общества. Развивались наука, литература, искусство и архитектура, служа политическим и социальным целям государства. Амир Темур и его преемники укрепляли культурное наследие, создавая учебные центры, медресе, мечети и дворцы, поддерживая поэтов, ученых и художников. Культурная политика Тимуридов была важнейшим фактором культурного развития в Средней Азии и на Ближнем Востоке.

**Keywords:**
Timurid dynasty, cultural policy, science, art, architecture, literature, religious development.

**Annotation.** During the Timurid dynasty (1370–1507), cultural policy influenced all spheres of society. Science, literature, art, and architecture developed and served the political and social goals of the state. Amir Timur and his successors promoted cultural heritage by establishing educational centers, madrasas, mosques, and palaces, while supporting poets, scholars, and artists. The Timurid cultural policy was a key factor in the cultural development of Central Asia and the Near East.

**Kirish.**Temuriylar sulolasi (1370–1507) davri O‘rta Osiyo tarixida nafaqat siyosiy va harbiy yutuqlari bilan, balki madaniy rivojlanishi bilan ham ajralib turadi. Ushbu davrda Amir Temur va uning avlodlari davlatni mustahkamlash bilan birga, ilm-fan, adabiyot, san’at, me’morchilik va diniy sohalarni rivojlantirishga katta e’tibor bergan. Temuriylar madaniy siyosati hukmdorlarning shaxsiy homiyligi va davlat siyosatining bir qismi sifatida shakllangan bo‘lib, ilm-fan markazlari, madrasalar, masjidlar, saroylar va kutubxonalar qurilishi orqali amalga oshirilgan. Shu bilan birga shoirlar, olimlar, arxitektorlar va rassomlarga homiylik ko‘rsatilib, ularning ijodiy faoliyati davlat siyosatiga bog‘langan va jamiyat hayotining muhim qismiga aylangan. Temuriylar davrida san’at va me’morchilikda yuqori darajada rivojlangan uslubiy yondashuvlar paydo bo‘lgan, binolar bezaklari, minora va maqbaralarning noyob arxitektura shakllari shakllangan. Madaniy siyosatning asosiy maqsadi nafaqat o‘z hududlarida ilm-fan va san’atni rivojlantirish, balki turli mintaqalardan olimlar va san’atkorlarni jalb qilish orqali madaniyatni markazlashtirish va xalqaro miqyosda obro‘ orttirish bo‘lgan. Shu tariqa Temuriylar sulolasi davrida madaniy meros shakllangan, ilm-fan va san’at markazlari faoliyati kengaygan va O‘rta Osiyo hamda yaqin Sharq hududlarida madaniy rivojlanishning asosiy omillaridan biriga aylangan. Temuriylar sulolasi davrida madaniy siyosat nafaqat ilm-fan va san’atni rivojlantirish, balki davlatning siyosiy va ijtimoiy obro‘sini mustahkamlash vositasi sifatida ham xizmat qilgan. Amir Temur va uning avlodlari hukmronlik qilish bilan birga, mamlakat ichki va tashqi madaniy aloqalarini rivojlantirishga alohida e’tibor bergan, turli hududlardan olimlar, shoirlar, rassomlar va arxitektorlarni jalb qilgan. Shu tariqa Temuriylar davrida ilm-fan markazlari, kutubxonalar, madrasalar, masjidlar va saroylar barpo etilgan, bu esa ilmiy va madaniy faoliyatni kengaytirgan hamda jamiyatning madaniy salohiyatini oshirgan. Madaniy siyosatning maqsadi shundan iborat ediki, ilm-fan va san’at sohalarida erishilgan yutuqlar orqali davlatning ichki barqarorligi va xalqaro obro‘si mustahkamlangan, shuningdek, Temuriylar sulolasi davrida yaratilgan madaniy meros keyingi avlodlar uchun boy ilmiy, adabiy va san’at manbai sifatida saqlangan. Shu bilan birga, madaniy siyosat orqali Temuriylar O‘rta Osiyo va yaqin Sharq mintaqalarida madaniy aloqalarni kengaytirib, ilm-fan va san’atning mintaqaviy markazlariga aylanishiga katta hissa qo‘shgan.

**Adabiyotlar tahlili.** Temuriylar davrida madaniy siyosat davlatning siyosiy va ijtimoiy hayoti bilan bevosita bog‘liq bo‘lgan va u mamlakatning ilm-fan, adabiyot, san’at, me’morchilik va diniy rivojlanishiga katta ta’sir ko‘rsatgan [1]. Amir Temur va uning avlodlari o‘z siyosiy kuchini mustahkamlash bilan birga, ilm-fan markazlarini rivojlantirishga alohida e’tibor bergan, shahar va qishloqlarda madrasalar, kutubxonalar, masjidlar va saroylar qurdirgan [2]. Temuriylar davrida shoirlar, rassomlar, arxitektorlar va olimlarga homiylik qilinib, ularning ijodiy faoliyati davlat siyosatining bir qismiga aylangan va

mamlakat ichki hamda tashqi siyosatida madaniy diplomatiya vositasi sifatida ishlatilgan [3]. Shu bilan birga, Temuriylar tomonidan turli hududlardan olimlar va san'atkorlarni jalb qilish orqali madaniyatning markazlashtirilgan rivoji amalga oshirilgan, bu esa O'rta Osiyo va yaqin Sharq mintaqalarida madaniy merosning kengayishiga hissa qo'shgan [4]. Madaniy siyosatning asosiy yo'nalishlaridan biri ilm-fan va san'atning rivojlanishi bilan birga diniy va adabiy merosni asrab-avaylash bo'lgan, shuningdek, Temuriylar davrida arxitektura va binolar bezaklarida noyob uslubiy yondashuvlar shakllangan [5].

**Materiallar va usullar.** Ushbu tadqiqotda Temuriylar sulolasining madaniy siyosatini o'rganish uchun tarixiy, arkeologik va adabiy manbalar asosiy material sifatida ishlatilgan. Asosiy manbalar sifatida Temuriylar davrida yozilgan tarixiy asarlar, shoirlarning devonlari, davlat farmonlari va xatlari, arxitektura yodgorliklari, masjid va madrasalarning arxitektura detal va bezaklari, shuningdek kutubxonalardagi qadimiy qo'lyozmalar tahlil qilingan. Shuningdek, arkeologik tadqiqotlar va muzey materiallari, jumladan, minora, maqbara, saroy qoldiqlari ham tadqiqot obyekti sifatida jalb qilingan. Tadqiqotda metodologik jihatdan tarixiy-metodik, komparativ va deskriptiv yondashuvlar qo'llanilgan; bu yondashuvlar orqali Temuriylar madaniy siyosatining shakllanishi, amalga oshirilishi va madaniyatning turli sohalariga ta'siri batafsil tahlil qilingan. Shu bilan birga, manbalarni kronologik tartibda tahlil qilish orqali madaniy siyosatning har bir hukmdor davrida qanday rivojlanishi va ilm-fan, san'at hamda me'morchilik sohalaridagi natijalari aniqlangan. Tadqiqot jarayonida olimlarning ilgari chop etilgan maqolalari, tarixiy tadqiqotlar va arxiv materiallari ham keng qo'llanilgan bo'lib, bu Temuriylar sulolasining madaniy siyosatini har tomonlama o'rganishga imkon yaratgan. Shu tariqa, tarixiy manbalarni tizimli tahlil qilish, arkeologik va adabiy materiallarni solishtirish, madaniyatning turli sohalaridagi jarayonlarni kuzatish orqali Temuriylar madaniy siyosatining xususiyatlari, asosiy yo'nalishlari va ijtimoiy-siyosiy ahamiyati keng qamrovli tarzda yoritilgan.

1-Jadval. Temuriylar davrida madaniy sohalarning rivojlanishi

| Madaniy soha | Asosiy faoliyatlar | Muhim ob'yektlar va natijalar | Homiylik qilgan shaxslar |
|---|---|---|---|
| Ilm-fan | Madrasalar tashkil etish, qo'lyozmalarni nashr etish | Samarqand, Buxoro ilm markazlari, kutubxonalar | Amir Temur, Shahrukh Mirzo |
| San'at | Rassomlik, miniatyura, bezaklar | Saroylar, maqbaralar, madrasalar bezaklari | Temuriy homiylari, shoirlar |
| Me'morchilik | Masjid, madrasalar, maqbaralar, saroylar qurilishi | Gur-Emir, Bibi-Xonim masjidi, Registon kompleksi | Amir Temur, avlodlari |

| Madaniy soha | Asosiy faoliyatlar | Muhim ob’yektlar va natijalar | Homiylik qilgan shaxslar |
|---|---|---|---|
| Adabiyot | Shiori va devonlar yaratish, tarixiy asarlar yozish | Fors va turk tilidagi devonlar, tarixiy kronikalar | Shoirlar, tarixchilar |

Jadval Temuriylar davrida madaniy siyosatning asosiy sohalari, ularning faoliyati, natijalari va homiylik qilgan shaxslarni aks ettiradi. Bu ma’lumotlar Temuriylar madaniy siyosatining tizimli tarzda amalga oshirilganini, ilm-fan va san’at markazlarini rivojlantirish, diniy va adabiy merosni saqlash hamda me’morchilikning yuksalishini ko‘rsatadi.

**Tadqiqot muhokamasi.** Temuriylar sulolasi davrida madaniy siyosatning samaradorligi ilm-fan, san’at, me’morchilik va adabiyot sohalarida sezilarli o‘zgarishlar bilan namoyon bo‘lgan. Tadqiqot natijalari shuni ko‘rsatadiki, Amir Temur va uning avlodlari nafaqat o‘z siyosiy obro‘sini mustahkamlashga, balki ilm-fan va san’at markazlarini rivojlantirishga katta e’tibor bergan, bu orqali mamlakatning madaniy salohiyati oshgan. Temuriylar davrida madaniy siyosat shaxsiy homiylik va davlat siyosatining bir qismi sifatida amalga oshirilgan bo‘lib, shoirlar, rassomlar, olimlar va arxitektorlar faoliyati keng qo‘llab-quvvatlangan, ular yaratgan asarlar davlat va xalq hayotiga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Arxitektura sohasida minora, maqbara, masjid va madrasalarning noyob dizayni va bezaklarining shakllanishi Temuriylar davrida madaniy siyosatning aniq amaliy natijasi sifatida ko‘rinadi, shuningdek, ularning ilmiy va adabiy merosini boyitgan. Tadqiqot davomida tarixiy manbalar, arkeologik topilmalar va adabiy asarlar tahlili asosida madaniy siyosatning hududiy va xalqaro ta’siri o‘rganilgan bo‘lib, bu Temuriylar sulolasining O‘rta Osiyo va yaqin Sharq hududlaridagi madaniy rivojlanishga qo‘shgan hissasini aniq ko‘rsatadi. Shu bilan birga, madaniy siyosatning asosiy yo‘nalishlari – ilm-fan va san’atni rivojlantirish, diniy merosni saqlash va xalqaro miqyosda obro‘ qozonish – Temuriylar davrida ilmiy, ijodiy va ijtimoiy jarayonlarning uyg‘unlashuviga olib kelgan. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, Temuriylar madaniy siyosati davlatning siyosiy strategiyasi bilan chambarchas bog‘langan bo‘lib, uning ijodiy, ilmiy va madaniy hayotga ta’siri uzoq muddatli va barqaror bo‘lgan. Tadqiqot muhokamasi davomida shuni aniqlash mumkinki, Temuriylar madaniy siyosati nafaqat ilm-fan va san’atni rivojlantirish, balki davlatning siyosiy barqarorligini mustahkamlash va xalqaro obro‘ini oshirishga xizmat qilgan. Tadqiqot natijalari ko‘rsatadiki, Amir Temur va avlodlari madaniy rivojlanishni har bir hududda targ‘ib qilish bilan birga, ilmiy va san’at markazlarini birlashtirgan tizim yaratgan. Madaniy sohalarda erishilgan yutuqlar, jumladan miniatyura san’ati, arxitektura va adabiyotdagi innovatsiyalar, davlatning siyosiy maqsadlariga bevosita xizmat qilgan, ularning ijtimoiy va siyosiy ahamiyati ham yuqori bo‘lgan. Shuningdek, madaniy siyosatning asosiy yo‘nalishlaridan biri turli

hududlardan olimlar, shoirlar va san’atkorlarni jalb qilish orqali ilm-fan va san’atni markazlashtirish bo‘lgan, bu esa O‘rta Osiyo va yaqin Sharq mintaqalarida madaniy merosning shakllanishiga katta hissa qo‘shgan. Tadqiqot davomida arkeologik, adabiy va tarixiy manbalar tahlili shuni ko‘rsatdiki, Temuriylar madaniy siyosati davlat homiyligi bilan uyg‘unlashgan holda amalga oshirilgan va ularning madaniy merosi keyingi avlodlar uchun boy manba bo‘lib xizmat qilgan. Shu tariqa, Temuriylar sulolasi davrida madaniy siyosat ilmiy, ijodiy va ijtimoiy jarayonlarning uyg‘unlashuviga olib kelgan va mamlakat madaniy salohiyatini mustahkamlashda muhim rol o‘ynagan.

**Xulosa.** Temuriylar sulolasi davrida madaniy siyosat davlat hayoti va jamiyatning barcha sohalariga sezilarli ta’sir ko‘rsatgan. Amir Temur va uning avlodlari ilm-fan, san’at, me’morchilik, adabiyot va diniy sohalarni rivojlantirishga alohida e’tibor bergan, shoirlar, olimlar, arxitektorlar va rassomlarga homiylik qilgan. Madaniy siyosat ilm-fan markazlarini rivojlantirish, madaniy merosni asrab-avaylash va xalqaro miqyosda obro‘ qozonish orqali mamlakatning madaniy salohiyatini oshirishga xizmat qilgan. Shu tariqa, Temuriylar davrida amalga oshirilgan madaniy siyosat ilmiy, ijodiy va ijtimoiy jarayonlarning uyg‘unlashuviga olib kelgan va O‘rta Osiyo hamda yaqin Sharq hududlarida madaniy merosning shakllanishi va rivojlanishida muhim omil bo‘lgan. Temuriylar madaniy siyosati davlat strategiyasi bilan uyg‘unlashgan holda jamiyat hayotining barcha sohalariga ta’sir ko‘rsatgan va madaniyat tarixida o‘ziga xos, barqaror iz qoldirgan.

**Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati**

1. Barak, A. “Temuriylar davrida ilm-fan va madaniyat”, Samarqand, 2005.
2. Karimov, D. “O‘rta Osiyo arxitekturasi va Temuriylar merosi”, Toshkent, 2010.
3. Rashid, M. “Temuriylar davrida san’at va adabiyot”, Buxoro, 2012.
4. Sultonov, I. “Amir Temur siyosati va madaniy rivojlanish”, Toshkent, 2008.
5. Holmatov, F. “Temuriylar me’morchiligi va madaniy siyosati”, Samarqand, 2015.
6. Mirzoev, A. “Temuriylar sulolasi va ilm-fan markazlari”, Toshkent, 2013.
7. Nazarov, R. “O‘rta Osiyo madaniy tarixi”, Buxoro, 2011.